

στο μικροσκόπιο...



ΤΖΕΪΜΣ ΓΟΥΪΛΙΑΜΣ:

Ο Αφροαμερικανός που πολέμησε στο Ναυαρίνο

Φωτεινή Τομαή

Ηείδηση για την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης τον Μάρτιο του 1821 έφτασε με καθυστέρηση δύο μηνών στην Αμερική, πράγμα απόλυτα δικαιολογημένο για τα δεδομένα και τα μέσα της εποχής. Πρώτη δημοσίευση του ιστορικού γεγονότος, που έμελλε να αλλάξει τον χάρτη της Βαλκανικής, έγινε στον αμερικανικό Τύπο και συγκεκριμένα στην εφημερίδα της Ουάσιγκτον «Daily National Intelli-

gence», στο φύλλο της 18ης Μαΐου 1821. Ο απαγχονισμός του Οικουμενικού Πατριάρχη Γρηγορίου Ε' έναν μήνα αργότερα συγκλόνισε την αμερικανική κοινή γνώμη, στη μνήμη της οποίας ήταν ακόμη νωπός ο δικός της αγώνας για ανεξαρτησία, και έσπευσε γι' αυτό να συνδράμει τους αγωνιζόμενους Έλληνες. Χαρακτηριστική η 22η τετράστιχη στροφή του Ύμνου εις την Ελευθερίαν του Διονυσίου Σολωμού: «Γκαρδιακά χαροποιήθη/ και του Βάουγκτον η γη/ και τα σίδερα ενθυμήθη/ που την έδεναν κι αυτήν...».

* Τραυματίας στη Μεσόγειο

Ένα ιστορικό στοιχείο που ελάχιστα είναι γνωστό, αποκτά όμως ιδιαίτερη σημασία σήμερα που για πρώτη φορά στην ιστορία των ΗΠΑ τη θέση του προέδρου τους κατέλαβε Αφροαμερικανός, ο Μπαράκ Ομπάμα, είναι η συμμετοχή στον ενωμένο στόλο των Μεγάλων Δυνάμεων της εποχής, Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας, του αφροαμερικανού θελοντή μαχητή από τη Βαλτιμόρη του Μέριλαντ, Τζέιμς Γουίλιαμς, ο οποίος ως επικεφαλής ομάδας ελλήνων ναυτικών πολέμησε γενναία τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο ως τη στιγμή που έπεσε λαβωμένος σοβαρά από βλήμα του εχθρού το οποίο συνέτριψε το αριστερό του πόδι και χέρι.

Από πληροφορίες της εποχής είναι γνωστό πως ο Γουίλιαμς, υπηρετώντας στο αμερικανικό ναυτικό, έφτασε στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού υπό τις διαταγές του πλοιάρχου Στίβεν Ντεκέιταρ, ο οποίος ως επικεφαλής μοίρας του αμερικανικού στόλου έλαβε διαταγή να επιτεθεί κεραινοβόλα το 1815 κατά του οθωμανικού στόλου στο λιμάνι του Αλγερίου προκειμένου να ελευθερώσει ένα εμπορικό αμερικανικό καράβι που είχαν αιχμαλωτίσει οι Οθωμανοί χρησιμοποιώντας τους ναύτες του ως δούλους. Η επιχείρηση πέτυχε, αλλά άγνωστο πώς ο Γουίλιαμς, που εν τω μεταξύ είχε τραυματιστεί και χάσει το δάχτυλο του ενός χεριού του, παρέμεινε στα νερά της Μεσογείου έως ότου γνωριστεί με τον θρυλικό τυχοδιώκτη της εποχής, άγγλο ναύαρχο, λόρδο Κόχραν, που έφτασε στην Ελλάδα τον Μάρτιο του 1827.

* Από μάγιστρα επαναστάτης

Στην αρχή, μάγιστρα του συμβουλίου των αξιωματικών της ναυαρχίδας «Ελλάς» στους οποίους συγκαταλέγονταν ο εικοσάχρονος ανιψιός του Ναπολέοντα Παύλος Μαρία Βοναπάρτης που έσπευσε στο πλευρό των Ελλήνων για να πεθάνει σχεδόν αμέσως από εκφυρσοκρότηση του όπλου του, ο Γουίλιαμς, έχοντας γνωρίσει από κοντά τους Έλληνες και μάθει αρκετά καλά τη γλώσσα τους για να συνεννοείται, άρχισε να παίρνει μέρος σε όλες τις ναυτικές επιχειρήσεις γύρω α-

πό τον Κόλπο της Ιτέας. Τον διέκριναν τόλμη και αφοβία και ήταν ιδιαίτερα αγαπητός στους Έλληνες. Μετά τον τραυματισμό του μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο του Πόρου που είχε χτίσει με εράνους κατοίκων της Βοστώνης και της Ν. Υόρκης ο χειρουργός Σάμουελ Χάου, απόφοιτος του Πανεπιστημίου Brown, στη βιβλιοθήκη του οποίου ακόμη και σήμερα φιλοξενείται σε περίοπτη θέση πορτρέτο αυτού, ενδεδυμένου με ελληνική φουστανέλα. Στο ημερολόγιό του ο Χάου, που έμεινε για μακρά διαστήματα στη χώρα μας μεταξύ 1825 και 1867 ηγούμενος ανθρωπιστικής βοήθειας σε τρόφιμα, ρούχα και χρήματα από την Αμερική, ανάμεσα σε άλλες πολύτιμες μαρτυρίες για την πορεία της Ελληνικής Επανάστασης έγραφε: «Η επιθυμία μου ήταν να συμβάλω στον Αγώνα. Δεν μ' έμελε τι έτρωγα ή τι φορούσα ή αν με γνώριζε κανένας, και γι' αυτό ο λαός και οι στρατιώτες μ' αγαπούσαν...». Ενώ τον Μάρτιο του 1825 σημείωνε: «Ακόμα κι η εξωτερική μου εμφάνιση αρχίζει να γίνεται ελληνοπρεπής. Δεν φόρεσα ακόμη την Ελληνική ενδυμασία, αλλά θα το κάμω πολύ σύντομα, δεν έβαλα ξυράφι στο άνω χείλος μου για τρεις μήνες και ξεελληνίζομαι από πολλές απόψεις. Σιγά σιγά αρχίζω να κουτσομιλώ την ελληνική γλώσσα, που είναι όμως εξαιρετικά δύσκολη...».

* Οι σχέσεις Ελλάδας- ΗΠΑ

Η περίπτωση του Γουίλιαμς, που στάθηκε αφορμή για το συγκεκριμένο επετειακό αφιέρωμα στην εθνική εορτή της 25ης Μαρτίου, ανοίγει όμως μιαν άλλη, ελάχιστη γνωστή, πτυχή της ιστορίας του νεότερου βίου μας, αυτή που σχετίζεται με τον αμερικανικό φιλελληνισμό και έχει τόσο άδικα παραμεληθεί εξαιτίας του αρνητικού κλίματος που επί σειρά δεκαετιών μετά τον Εμφύλιο (αλλά και ως σήμερα) καλλιεργείται στη χώρα μας. Και όμως, πόσο χειμαρρώδης και έμπλεος ευγνωμοσύνης ηχεί ακόμη και σήμερα, σχεδόν 200 χρόνια μετά, ο λόγος του ήρωα της Επανάστασης και οπλαρχηγού Θεόδωρου Κολοκοτρώνη όταν έγραφε στις 8 Ιουλίου 1827 στον Εντουαρντ Εβερετ, καθηγητή στο Χάρβαρντ, βου-

λευτή, γερούσιαστή και κυβερνήτη της Μασαχουσέτης: «Το έθνος των Ελλήνων δεν είναι αγνώμον εις τους ευεργέτας, ευγνωμονεί και κηρύττει τας ευποιίας με στεντόριον φωνήν και τα ονόματα καταγράφει ήδη με ανεξάλειπτα γράμματα εις τα χρονικά της αναγεννωμένης Ελλάδος, διά να τα παραδώσει εις την αιωνιότητα και τον σεβασμόν των επερχόμενων γενεών, προσφέρει δε με την ζωηρότερην ευχαρίστησιν τα υπέρ αυτών φιλόληνθροπα αισθήματά των...».

Είναι γεγονός ότι, παρά τη θερμή μνεία του ελληνικού ζητήματος στο ετήσιο διάγγελμα του τότε προέδρου των ΗΠΑ Τζέιμς Μονρόε, τον Δεκέμβριο του 1822, η αμερικανική κυβέρνηση και το Κογκρέσο κράτησαν πολύ προσεκτική στάση επιμένοντας, για λόγους προστασίας του εμπορικού τους στόλου που διέπλεε τη Μεσόγειο και είχε ως βάση του το λιμάνι της Σμύρνης, στην ουδετερότητα των ΗΠΑ απέναντι στους δύο εμπόλεμους: τον ανηλεή Σουλτάνο και τους επαναστατημένους Έλληνες. «Είναι αδύνατον» έλεγε απευθυνόμενος στο Κογκρέσο και στη Γερουσία ο Μονρόε «να θεάται τις τας καταθλίψεις ασυφίσταται η Ελλάς, χωρίς να συγκινηθή βαθύτατα. Το όνομα της Ελλάδος πληροί τον νουν και την καρδίαν με τα υψηλότερα και ευγενέστερα αισθήματα. Εξαιρετική επιτηδειότης και λεπτότης εις τας τέχνας, ηρωική ευγένεια εις τας πράξεις, αγνός πατριωτισμός, ενθουσιώδης ζήλος και αφοσίωσις προς την ελευθερίαν ενούνται μετά των αναμνήσεών μας περί της αρχαίας Ελλάδος... Υπάρχει δε ισχυρά ελπίς ότι ο λαός αυτός θα ανακτήσει την ελευθερίαν του και εν ίση μοίρα προς τα λοιπά έθνη θέσιν αυτού εις τον κόσμον...».

Το διάγγελμα Μονρόε ερχόταν ως απάντηση στην έκκληση της Μεσοηνιακής Συγκλήτου: «Αποφασίζοντες να ζήσωμεν ή να αποθάνωμεν διά την ελευθερίαν» έγραφε από την Καλαμάτα στις 25 Μαΐου 1821 ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης «συρόμεθα προς εσάς από δικαίαν συμπάθειαν· διότι εις τον τόπον σας εδιάλεξε να κατοική η ελευθερία, από μόνους εσάς λατρευομένη καθώς ελατρεύετο από τους πατέρας μας... Αι



Ο αμερικανός φιλέλληνας Σάμουελ Χάου, με στολή ελληνική. Πορτρέτο της ζωγράφου Φρειδερίκης Παππά

αρεταί σας, ω Αμερικανοί, μας προσεγγίζουν εις εσάς μολονότι μας χωρίζουν ευρύταται θάλασσα. Δίκαιοι ότι και ελεύθεροι, φιλόληνθροποι και γενναίοι πολιτεύεσθε κατά το ευαγγέλιον... Οι δεσμοί της αδελφότητος και ευγνωμοσύνης θέλουν ενώση διά παντός τους Έλληνας και τους Αμερικανούς...».

* Οι μαθήτριες της Πενσυλβανίας

Όσοπο έναντι των διαταγών της αμερικανικής κυβέρνησης να λάβει ξεκάθαρη θέση υπέρ των Ελλήνων, παρά τις αφόρητες πιέσεις των βουλευτών Χ. Ντουάιτ, Ντ. Γουέμπστερ, Κουκ, Φάρελι, Χούστον, Μπέιλις, Κλάιν και Εντουαρντ Λίβινγκστον, η αμερικανική κοινή γνώμη ήδη από τις αρχές του 1823 είχε προχωρήσει σε συγκεκριμένη βοήθεια με εράνους, χοροεσπερίδες και σύσταση φιλελληνικών κοιμημάτων στη Βοστώνη, στη Ν. Υόρκη, στη Φιλαδέλφεια, στο Ροντ Αϊλαντ, στη Μασαχουσέτη, στην Πενσυλβανία κ.α., ενώ σε εράνους απεδύθησαν οι φοιτητές στα κολέγια Γέιλ, Κολούμπια, Ν. Υόρκης κ.α. Για το έτος 1823-24 ο Χάου αναφέρεται σε βοήθεια 80.000 δολαρίων, ποσό ιδιαίτερα υψηλό για την εποχή, ενώ συγκινητική ήταν η συνεισφορά από το υστέρημα των εργατών του Πίτσμπουργκ, οι οποίοι μέσα σε έναν μήνα, τον Ιανουάριο του 1827, συγκέντρωσαν 1.500 δολάρια. Το ίδιο συγκινητικό ήταν και το παράδειγμα των μαθητριών της Ν. Υόρκης και της Πενσυλβανίας που αποφάσισαν να αφιερώσουν τα απογεύματα του Σαββάτου στο να ράβουν ρούχα για τα γυμνά γυναικόπαιδα. «Τοιούτος είναι ο αγών όστις κατήνησε τους Έλληνας πάμπωχους. Αι δωρεαί σας θα αφιερωθούν μετά θρησκευτικής ευλαβείας διά να θρέψωσι τον πεινώντα, ενδύσωσι τον γυμνόν, δώσωσι ολίγην χαράν εις τους ναυαγούντας απογόνους εκείνων, ων ο ιστορικός ηρωισμός ενέπνευσε τους πατέρας ημών» ήταν η έκκληση που απηύθυνε στους Νεοϋορκέζους καλώντας σε βοήθεια ο Στ. Αλεν, πρόεδρος του φιλελληνικού κοιμημάτων, στις 9 Ιανουαρίου 1827.

* Η κυρία Φωτεινή Τομαή είναι προϊσταμένη της Υπηρεσίας Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου του υπουργείου Εξωτερικών.